

कुसुम योजना

- भारत सरकार 'किसान ऊर्जा सुरक्षा एवम् उत्थान महाभियान (KUSUM)' ही योजना तयार केली आहे, ज्याचा उद्देश शेतकऱ्यांमध्ये सौरऊर्जेच्या वापराला प्रोत्साहन देणे आहे.
- कुसुम योजना लागू: या योजनेसाठी जबाबदार असलेले मंत्रालय नवीन आणि नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय आहे.
- सुरुवातीला, सरकार 1.75 दशलक्ष ऑफ-ग्रीड कृषी सौर पंपांचे वितरण करेल.
- 10000 मेगा वॉटचे सौरऊर्जा प्रकल्प नापीक जमिनीवर लावले जातील.
- राज्य वीज वितरण कंपनी, ज्यांना डिस्कॉम्स असेही म्हणतात, नापीक जमिनींवरील शेतकऱ्यांनी उत्पादित केलेली अतिरिक्त सौरऊर्जा खरेदी करतील. ही वीज विकत घेण्यासाठी डिस्कॉम्सला मदत मिळेल.
- सरकारच्या कूपनलिका आणि सध्याचे पंप सौरऊर्जेवर चालवण्यासाठी रूपांतरित केले जातील.
- शेतकऱ्यांना सौरपंपांवर 60 टक्के अनुदान मिळेल. ती थेट त्यांच्या बँक खात्यात जमा केली जाईल. ही सबसिडी केंद्र आणि राज्य सरकारे वाटून घेणार आहेत. किमतीच्या 30% रक्कम बँकेच्या कर्जाच्या रूपात मिळेल. त्यामुळे उर्वरित 10 टक्के रक्कम शेतकऱ्यांना स्वतःला उचलावी लागणार आहे.

पीएम कुसुम योजनेची नवीनतम माहिती

- कुसुम योजनेच्या शेतकरी केंद्रित योजनेने पाच वर्षांच्या कालावधीत 28,250 मेगावॉटपर्यंत विकेंद्रित सौर ऊर्जा उत्पादनाचा समावेश असलेल्या शेतकरी-केंद्रित योजनेला चालना दिली आहे.
- किसान ऊर्जा सुरक्षा इवम् उत्थान महाभियान (कुसुम) योजना शेतकऱ्यांना त्यांच्या नापीक जमिनीवर उभारलेल्या सौर ऊर्जा प्रकल्पांद्वारे ग्रीडला अतिरिक्त वीज विकण्याचा पर्याय देऊन त्यांना अतिरिक्त उत्पन्न देईल.

- 2020-21 च्या सरकारच्या अर्थसंकल्पाने या योजनेची व्याप्ती वाढवली असून 20 लाख शेतकऱ्यांना स्वतंत्र सौर पंप बसवण्यासाठी मदत दिली जाईल; आणखी 15 लाख शेतकऱ्यांना त्यांचे ग्रीड-कनेक्ट पंप सेट सोलाराइज करण्यासाठी मदत दिली जाईल. यामुळे शेतकऱ्यांना त्यांच्या नापीक जमिनीवर सौर ऊर्जा निर्मिती क्षमता उभारता येईल आणि ती ग्रीडला विकता येईल.

कुसुम योजनेचे फायदे

- हे सौर उर्जेच्या उत्पादनाचे विकेंद्रीकरण सक्षम करेल.
- डिस्कॉम्सचे ट्रान्समिशन तोटे नियंत्रणात असतील.
- कृषी क्षेत्रातील डिस्कॉम्सवरील सबसिडीचा बोजा मोठ्या प्रमाणात कमी होईल.
- यामुळे शेतकऱ्यांना त्यांच्या नापीक जमिनीवर उभ्या असलेल्या सोलर प्लांट्सद्वारे निर्माण होणारी अतिरिक्त वीज ग्रीडला विकण्याची संधी मिळेल.
- हे भारतातील उदयोन्मुख हरित अर्थव्यवस्थेला चालना देईल.
- हा कार्यक्रम भारतातील कृषी क्षेत्राचे डिझेलमुक्त

करण्यासाठी देखील मदत करेल. याचा अर्थ सध्याचे डिझेल पंप बदलले जातील.

- या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीमुळे शेतकऱ्यांना मिळणाऱ्या इतर फायद्यांमध्ये जलसंधारण, जलसुरक्षा तसेच ऊर्जा कार्यक्षमता यांचा समावेश आहे.

पीएम-कुसुम घटक

PM-KUSUM मध्ये तीन घटक आहेत आणि 2022 पर्यंत 30.8 GW ची सौर क्षमता जोडण्याचे उद्दिष्ट आहे:

- घटक-A:** 10,000 मेगावॉट विकेंद्रित ग्राउंड-माउंटेड ग्रीड-कनेक्टेड अक्षय ऊर्जा प्रकल्प.
- घटक-B:** दोन दशलक्ष स्टँडअलोन सौरऊर्जेवर चालणारे कृषी पंप स्थापित करणे.
- घटक-C:** 1.5 दशलक्ष ग्रीड-कनेक्ट सौरऊर्जेवर चालणाऱ्या कृषी पंपांचे सोलारायझेशन.

संबंधित चिंता

MNRE
YEAR END REVIEW
2020

**Pradhan Mantri Kisan
Urja Suraksha Evam
Utthaan Mahabhiyan
(PM-KUSUM)**

Scaled up to achieve Enhanced Solar Capacity of 30.8 GW by 2022 with revised Financial Support of Rs.34,035 Cr

For ease of availability of finance the Reserve Bank of India included the three components of the Scheme under Priority Sector Lending Guidelines

Scope of scheme has been increased by including pasturelands and marshy lands owned by farmers

Size of solar plant has been reduced so that small farmers can participate

Water User Associations/Farmer Producer Organisations/Primary Agriculture Credit Societies or cluster based irrigation system can avail Central Financial Assistance under scheme

लॉजिस्टिक समस्या

- देशांतर्गत उपकरणांच्या उपलब्धतेची बाब आहे. घरगुती पुरवठादारांसाठी पंप हे आव्हान नसले तरी सौर पंपांची उपलब्धता हा अजूनही एक मुद्दा आहे.
- पुढे, कठोर DCR (घरगुती सामग्री आवश्यकता) मुळे, सौर उपकरणांच्या पुरवठादारांना घरगुती सेल सोर्सिंग वाढवावे लागते. तथापि, पुरेशी देशांतर्गत सेल उत्पादन क्षमता नाही.

अल्प व अल्पभूधारक शेतकऱ्यांना वगळणे

- या योजनेत 3 HP आणि त्याहून अधिक क्षमतेच्या पंपांवर लक्ष केंद्रित केल्यामुळे लहान आणि अल्पभूधारक शेतकऱ्यांना सापेक्ष वगळण्यात आले आहे.
- यामुळेच, सौरपंप बहुसंख्य शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचत नाहीत, कारण त्यापैकी जवळपास 85% लहान आणि अल्पभूधारक आहेत.
- तसेच, कमी पाण्याच्या तक्त्यांचे वास्तव, विशेषतः

उत्तर भारत आणि दक्षिण भारतातील काही भाग, जे लहान आकाराचे पंप बनवतात जे शेतकऱ्यांसाठी मर्यादित आहेत.

पाणी कमी होत आहे

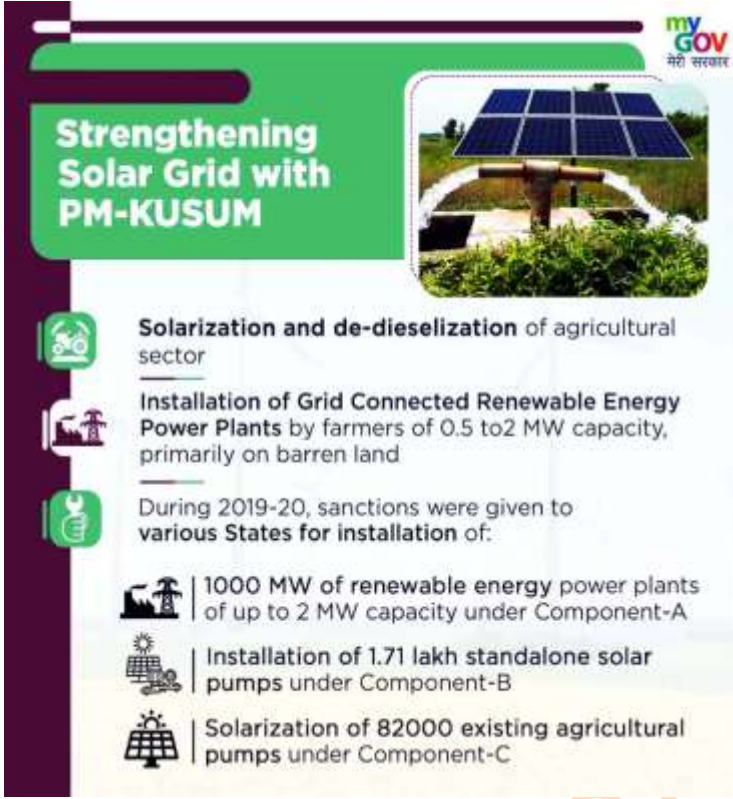
- वीज अनुदानामुळे विजेची आवर्ती किंमत इतकी कमी आहे की शेतकरी पाणी उपसत राहतात आणि पाण्याची पातळी खाली जात आहे.
- सोलर इन्स्टॉलेशनमध्ये, पाण्याचे टेबल खाली पडल्यास उच्च क्षमतेच्या पंपांवर अपग्रेड करणे अधिक कठीण काम होते कारण तुम्हाला नवीन सोलर पॅनेल जोडावे लागतील जे महाग आहेत.

पुढील मार्ग

राज्यांना एकत्र आणणे

- केंद्र आणि राज्यांमधील सहमती ही या विकेंद्रित सौर ऊर्जा योजनेच्या यशाची गुरुकिल्ली आहे.

- केंद्र, राज्ये आणि भागधारक यांच्यात एकमत झाल्याशिवाय भारताच्या पॉवर स्पेसमध्ये कोणतीही सुधारणा होऊ शकत नाही.

Strengthening Solar Grid with PM-KUSUM

Solarization and de-dieselization of agricultural sector

Installation of Grid Connected Renewable Energy Power Plants by farmers of 0.5 to 2 MW capacity, primarily on barren land

During 2019-20, sanctions were given to various States for installation of:

- 1000 MW of renewable energy power plants of up to 2 MW capacity under Component-A
- Installation of 1.71 lakh standalone solar pumps under Component-B
- Solarization of 82000 existing agricultural pumps under Component-C

शाश्वत शेती

- सौर ऊर्जेवर स्विक करण्याबरोबरच, शेतकऱ्यांनी ठिबक सिंचन पद्धतीवर देखील स्विक केले पाहिजे जे पिकांच्या वाढीव उत्पादनासह पाणी आणि विजेची बचत करते.

किफायतशीर सौर ऊर्जा किंमत

- प्रभावी अंमलबजावणीसाठी आणि भागधारकांच्या गंभीर सहभागासाठी, अंमलबजावणीचा उच्च खर्च आणि सर्वसमावेशक देखभाल या कारणास्तव आव्हाने पाहता बेंचमार्क किमतींच्या दृष्टीने योजना अधिक आकर्षक असावी.

निष्कर्ष

PM-KUSUM योजना, अनेक सरकारी योजनांप्रमाणेच, नक्कीच चांगला हेतू आहे, परंतु भारतामध्ये सौर सेलसाठी उत्पादन करणे किंवा वीज सबसिडी बंद करणे यासारखे धोरणात्मक हस्तक्षेप कदाचित त्याचे वचन पूर्ण करण्यास मदत करेल.